

INFERENCEALISMUL LUI BRANDOM

Serban Leoca

Inferentialismul este filosofia unui singur filosof (deocamdata): profesor Robert B. Brandom de la Universitatea din Pittsburg. Titlurile sale de referinta sunt *Making It Explicit* (1994) si *Articulating Reasons: An Introduction to Inferentialism* (2000).

PRECIZARI TERMINOLOGICE SI IERARHII TEORETICE

Continut propozitional

Continutul propozitional al unei propozitii este multimea inferentelor bune in care propozitia este potential concluzie sau premisa.ⁱ

Referirea la continuturile propozitionale astfel intelese se poate face din perspectiva teoretica (semantica) sau din perspectiva practica (pragmatica). Semantica studiaza continuturile propozitionale ca atare. Pragmatica studiaza angajamentele (commitments) si indreptarile (entitlements) pe care le profeseaza actorii jocului de a da si a cere argumente in comunicare.

Pragmatica si semantica. Prioritatea pragmaticii

INFERENTIALISMUL LUI BRANDOM

Semantica este teoria semnificatiei expresiilor din limbaj. Pragmatica lingvistica este descrierea utilizarii limbajului de catre vorbitori. Brandom considera pragmatica drept o stiinta descriptiva, ale carei elaborari sunt descrieri ale starilor de fapt. Semantica este, dimpotriwa, o teorie elaborata ca explicatie a faptelor descrise de pragmatica. Ea vine dupa pragmatica si este amendata de pragmatica.

Brandom rezuma aforistic: “prioritatea pragmaticii (fata de semantica)” consta in aceea ca “semantica trebuie sa raspunda pragmaticii”.ⁱⁱ

“Chestiunea esentiala e ca semantica filosofica incorporeaza obligatia de a face notiunile semantice la care recurge inteligibile in termenii semnificatiei lor pragmatice.”ⁱⁱⁱ

Inferenta

Faptul ca o propozitie (concluzia) urmeaza logic din una sau mai multe propozitii (premisele) poate fi descris in termeni de sintaxa sau in termeni de semantica. Din punct de vedere sintactic, concluzia urmeaza din premise daca, prin reguli de transformare adecvate, din expresiile premiselor si din cele ale axiomelor si teoremelor se poate obtine expresia concluziei. In acest caz, derivarea concluziei poarta numele de deductie, derivare, demonstratie.

Din punct de vedere semantic, concluzia urmeaza din premise daca este imposibil ca, in acelasi timp si sub acelasi raport, premisele sa fie adevarate, iar concluzia falsa. Termenii semantici sunt: consecinta logica, implicatie.

Toti acestia sunt termeni tehnici apartinand logicii. Exista un singur termen cu incarcatura extralogica, epistemologica sau de alt fel. Acesta este “inferenta” in cele mai multe dintre utilizarile sale (exceptie notabila: expresia

“reguli de inferenta”, care se refera la reguli sintactice de derivare). Implicatia este, iar inferenta nu, o relatie intre propozitii; inferenta presupune un subiect^{iv}.

“Inferenta” este termenul pe care Brandom il utilizeaza ca marca a demersului sau filosofic – “inferentialism”.

Propozitia

Pentru ca pragmatica este anterioara semanticii, intelegerea propozitiei trebuie sa fie fundamentala in inferentialism. Expresiile suprapropozitionale sunt compuse din propozitii, iar expresiile subpropozitionale nu au sens si utilizare decat in propozitii. Propozitia este unitatea minimala de limbaj care are “forta pragmatica”, adica este unitatea minimala cu sens de sine statator in comunicare.

“Propozitiile sunt expresii a caror exprimare neinclusa in alte expresii produce un act de vorbire.”^v

“Inferentialismul [...] este esentialmente o doctrina propozitionala.”^{vi}

Compozitionalitatea, adica explicarea intelesului unei expresii compuse prin considerarea intelesurilor expresiilor componente, trebuie sa dea seama de functionarea limbajului la nivel suprapropozitional.

Analiza intelesului expresiilor subpropozitionale in termenii intelesului propozitiilor pe care le compun deja si, din nou, compozitionalitatea in explicarea sensului propozitiilor noi compuse din ele trebuie sa dea seama de functionarea limbajului la nivel subpropozitional.

“Inteles”, in termenii inferentialismului, se spune “continut”. Intelesul unei propozitii este continutul ei propozitional. Iar acesta este determinat de posibilele

INFERENTIALISMUL LUI BRANDOM

inferente in care propozitia poate sa intervina in calitate de premisa sau de concluzie.

Conceptele

Brandom nu defineste conceptul de “concept”. Sa retinem doar ca intensiunea conceptului e numita “continut conceptual” si semantica inferentialismului incearca sa dea seama de continutul conceptual in termenii continutului propozitional.

Inferentialism si reprezentationalism

Continutul conceptual este explicat in mod curent prin reprezentare. Lumea, ne asigura Brandom, este alcatuita din obiecte, proprietatile lor si relatiile dintre ele. Conceptele stau intr-o relatie de reprezentare cu componentele lumii, obiecte, proprietati si relatii: relatia de la reprezentant (cel ce reprezinta, conceptul) la reprezentat (obiectul sau relatia). Brandom pune in opozitie inferentialismul sau cu ceea ce el numeste “reprezentationalism” si care elaboreaza o semantica bazata pe reprezentare: conceptele reprezinta obiecte, continuturile propozitionale sunt compuse din concepte, care la randul lor compun inferentele. Inferenta este astfel explicata in termeni de reprezentare.

Brandom accepta in mod explicit provocarea reprezentationalista: inferentialismul trebuie sa explice reprezentarea in termenii inferentei, relatia dintre cel ce

reprezinta si cel reprezentat in termenii inferentelor in care poate sa apara reprezentantul.

Ordinea prezentarii

Exista doua prioritati teoretice: a pragmaticii fata de semantica si, in interiorul semanticii, a propozitiei fata de expresiile suprapropozitionale si subpropozitionale.

Pentru ca relatia propozitiei cu expresiile suprapropozitionale este neproblematica, ramane sa fie luata in considerare doar cea dea doua relatie.

In felul acesta, ordinea elaborarii teoretice a lui Brandom este urmatoarea: se construiesc o semantica bazata pe continutul propozitional inferential definindu-se, cu ajutorul acestuia, continutul conceptual. Se rezolva, uneori spectaculos, problemele legate de conceptele cele mai putin abstracte (descriptive), de termenii singulari si predicate.

Se face apoi apel la pragmatica si se elaboreaza o explicatie sociala a conceptului de reprezentare.

Vom acorda un spatiu mai larg problemelor de semantica. Filosofia normativ-sociala a reprezentarii va fi doar schitata pentru a intregi acea imagine pe care inferentialismul insusi si-o doreste.

O SEMANTICA A CONTINUTULUI PROPOZITIONAL

Inferenta materiala si inferenta logica

Inferenta de la premisa “Afara ploua” la concluzia “Strazile vor fi ude” nu este o entimema.^{vii} Acesta este unul din sloganurile inferentialismului. Sa vedem ce inseamna.

INFERENTIALISMUL LUI BRANDOM

Din punctul de vedere al logicii formale avem de a face cu o entimema intrucat nu sunt explicitate toate premisele, iar conceptele care intervin intr-o inferenta formala sunt indiferente corectitudinii inferentei atat timp cat ocupa corect locurile tiparului formal. Dar logica pe care o are in vedere inferentialismul este asa numita “logica materiala”; iar inferentele luate in considerare sunt “inferente materiale”: conceptele care intervin in inferenta participa la inferenta prin continutul lor, care se defineste tocmai prin multimea acestui gen de inferente.

Din punctul de vedere al pragmaticei, exprimarea, in comunicare, a unei propozitii presupune doua feluri de atitudini: angajamentele (commitments) pe care vorbitorul si le ia si indreptatirile (entitlements) care il licentiaza sa se exprime. Pe exemplul nostru, daca cineva afirma ca “afara ploua” acel cineva se angajeaza prin aceasta la afirmatia ca “strazile vor fi ude” - auditoriul caruia i se spune ca ploua va considera ca, daca vorbitorul e rational, el va subscrie, va fi de acord (endorse) ca strazile vor fi ude. Pe de alta parte, daca s-a afirmat anterior ca ploua, vorbitorul este indreptatit sa afirme ca strazile vor fi ude. In logica, angajamentele se traduc prin consecinte (logice), iar indreptatirile prin premise (logice). O propozitie este indreptatita de premisele care o implica si angajeaza oricare din consecintele ei. Intr-un alt limbaj, se vorbeste de circumstantele si consecintele aplicarii unei expresii. Semantica va prelua conceptele logice de consecinta si premisa, facand abstractie de conceptele pragmatice corespunzatoare de angajament si indreptatire, pe care ele se fundamenteaza.

Vorbitorul, papagalul, termostatul si rugina sau articularea inferentiala a rapoartelor neinferentiale

Brandom considera ca accesul la inferenta si utilizarea ei este ceea ce deosebeste reactia rationala de simple raspunsuri la stimuli. Papagalul poate fi dresat sa spuna "rosu" la vederea unui obiect rosu, dar nu se va simti angajat la afirmatia ca obiectul nu e verde. Termostatul poate sa porneasca un dispozitiv de incalzire atunci cand temperatura scade sub un anumit prag, iar fierul semnaleaza umiditatea ruginind. Dar nici unul dintre ei nu are acces la continutul propozitional inferential. Chiar daca "spun" ceva, o spun in mod iresponsabil, nu "stiu" ce spun.

In fata acelorasi stimuli, vorbitorul exprima continuturi propozitionale, multimi potentiale de premise si consecinte, expresie, la randul lor, a angajamentelor sale. El este responsabil si rational. Chiar daca este un raport neinferential, concret la maximum (de exemplu: "acest lucru e rosu"), discursul sau este articulat inferential.

Rationalism expresiv. Metoda socratica

Inferentialismul se considera pe sine o filosofie rationalista. Inferenta este caracteristica sa, iar inferenta este rationala prin excelenta. Iar o filosofie centrata in rational e rationalista.

Sa luam in considerare una din caracteristicile definitorii ale continutului propozitional, aceea care se refera la inferentele *potentiale* in care o propozitie participa sau e angrenata. De cele mai multe ori inferentele acestea nu sunt explicite, dar ele *pot* fi explicitate. Din punctul de vedere al

INFERENTIALISMUL LUI BRANDOM

pragmaticii, vorbitorul exprima o propozitie auditoriului sau. Fiind rationali, vorbitorul si auditoriul intra intr-un joc al cererii si ofertei de argumente. Daca apare o tensiune intre presupusele angajamente si indreptatiri pe care le atribuie cele doua parti propozitiei in cauza, premisele si consecintele ei pot fi explicitate si jocul explicitarii poate continua pana la diagnosticarea suficient de exacta a diferentelor.

Brandom da numele de “metoda socratica” acestei explicitari in principiu sistematica. Prin metoda socratica sunt aduse la lumina, facute explicite, premise, consecinte si inferente potentiale. Explicitarea se face prin afirmarea lor in limbaj, dandu-le expresie.

In conceptia autorului sau, inferentialismul este un rationalism expresiv.

Holism propozitional

Continutul propozitional este multimea premiselor si consecintelor unei propozitii. Prin insasi aceasta exprimare se intrevece o presupozitie tinand de natura lucrurilor: propozitia nu poate fi singura, multimea consecintelor si multimea premiselor nu pot consta din doar propozitia in cauza. In jocul rational al cererii si ofertei de argumente, propozitia sta impreuna cu nedeterminat de multe alte propozitii. Brandom numeste acest mod de a concepe interconexiunea propozitiilor “holism”. (Vom reveni deindata.)

Concept. Continut conceptual si rol inferential

Nu e clar intotdeauna la ce se refera Brandom cand foloseste termenul “concept”. Putem considera uneori ca e

vorba de clasica intensiune, extensiune si eventual de nume. Dar in unele din contextele in care apare, "concept" pare a inseamna propozitie sau fraza, iar in altele, expresie.

Intotdeauna, insa, conceptul e insotit de continutul conceptual. Daca e vorba de propozitie, continutul conceptual este continutul propozitional, multimea inferentelor in care propozitia e potential premisa sau concluzie. Daca e vorba de un concept care poate intra in alcatuirea unor propozitii, conceptul este o entitate subpropozitionala si continutul conceptual va fi caracterizat nu direct prin inferente, ci prin rolul pe care conceptul poate sa il joace in inferentele in care propozitiile in care e componenta intra: rolul inferential al conceptului.

Atunci cand prin "concept" se intelege o expresie, ea va avea continutul conceptual caracterizat prin continutul propozitional al expresiei propozitionale sau prin rolul inferential al expresiei subpropozitionale, dupa caz.

Holism conceptual

Conceptul e pur si simplu ininteligibil in afara continutului sau conceptual. Iar acesta inseamna inferente si inferentele inseamna legaturi cu alte concepte. Un concept genuin, cu continut conceptual, nu poate fi niciodata de sine statator. El vine impreuna cu alte concepte, cu toate celelalte concepte. Ceea ce am numit "holism propozitional" are drept consecinta "holismul conceptual".

"[...] Semantica inferentialista este in mod hotarat holista. Intr-o descriere inferentialista a continutului conceptual, nu putem avea nici un concept fara sa avem multe concepte. Caci continutul fiecarui concept este articulata prin relatiile sale inferentiale cu alte concepte. [...]

Holismul conceptual este [...] o consecinta directa a conceptiei inferentiale despre concept.”^{viii}

Extensii de limbaj conservative si non-conservative

Un limbaj dat are o seama de concepte. El poate fi imbogatit prin introducerea de noi concepte. Aceste noi concepte introduc noi inferente care pot sa altereze continuturile conceptuale deja existente prin modificarea vechilor inferente. Daca nu se modifica vechile inferente, extinderea se numeste conservativa. Daca vechile inferente se modifica, extinderea se numeste non-conservativa.

Extinderile non-conservative nu sunt prohibite, dar data fiind vastitatea limbajului se poate intampla ca prin extindere non-conservativa sa apara incompatibilitati sau sa apara angajamente si indreptatiri nedorite: acest din urma caz este exemplificat cu aparitia in limba a unor termeni peiorativi si este citat Oscar Wilde care, acuzat fiind de blasfemie, a afirmat “Domnule, cuvantul acesta nu face parte din vocabularul meu”, refuzand un concept care ar obliga la angajamente pe care el le refuza.^{ix}

Reflectia socratica si rationalismul elucidativ

Modul in care poate fi tratata suspiciunea de incompatibilitate in cazul unei extinderi de limbaj este prin aducerea la lumina, prin explicitare, a presupuselor incompatibilitati. Ele vor fi aruncate in felul acesta in jocul cererii si ofertei de argumente si se poate transa pentru mentinerea sau eliminarea noilor concepte, sau, cel putin, se poate explicita motivul disputei.

Continutul conceptual exista si este pus in lucrare in momentul exprimarii in limbaj. A spune este a face ceva cu concepte si, deci, cu continuturi conceptuale implicite. Prin metoda socratica, aceste implicite continuturi conceptuale pot fi explicitate in discurs, exprimate, spuse. (Se poate spune ceva ce altminteri doar se face, spune Brandom.)

Explicitarea continuturilor conceptuale implicite se numeste "elucidare". Prin accentul pus pe caracterizarea conceptelor prin continuturi inferentiale si prin importanta acordata explicarii continuturilor, inferentialismul se considera pe sine un rationalism elucidativ.

Propozitii, concepte si continuturi inferentiale

Sa reluam. Am vorbit pana acum de propozitii si concepte. Ele au continuturi inferentiale: propozitiile, continut propozitional, iar conceptele, continut inferential caracterizat de rolul lor inferential.

De acum vom vorbi despre expresiile lor in limbaj, dandu-le o caracterizare sintactica si semantica cu ajutorul conceptului fundamental de substitutie.

SEMANTICA EXPRESIILOR SUBPROPOZITIONALE

Substitutia

Un dispozitiv teoretic de majora importanta in semantica inferentialista este substitutia.

"Continutul conceptual exprimat de o propozitie depinde de locul ei intr-o retea de inferente care o leaga de

alte propozitii; continutul conceptual exprimat de un termen singular depinde de locul lui intr-o retea de substitutii care il leaga de alti termeni.”^x

Daca ceea ce e dat e doar discursul si folosirea corecta a expresiilor in comunicare (prioritatea pragmaticii), atunci sa vedem ce se intampla prin inlocuirea unei expresii cu alta, cum si daca, in ce circumstante lingvistice, se modifica sau se conserva corectitudinea si forta pragmatica a vechii expresii in cea noua.

Proprietatea caracterizanta este invarianta la substitutie.

Expresii subpropositionale

Propozitiile au forta pragmatica. Din punct de vedere pragmatic, exprimate, ele produc acte de vorbire (sunt expresiile minimale cu aceasta proprietate). Semantica le asociaza continuturi ca explicatie a fortei lor pragmatice. Pentru semantica inferentialista continutul este multimea inferentelor in care propozitia e premisa sau concluzie potentiala.

Expresiile subpropositionale nu au, de sine statatoare, nici forta pragmatica si nici continut. Ele nu produc acte de vorbire si nu pot intra ca atare in inferente. Lor li se poate atribui continut doar in mod derivat, in masura in care prezenta lor in propozitii contribuie la continutul propozitiilor.

Compozitionalitate si proiectie

Una din trasaturile esentiale ale limbajului este ca poate produce (si ca utilizatorii lui pot intelege) un numar indefinit de propozitii noi – noi in istoria limbajului (si

aceasta e regula: e extrem de improbabil ca vreuna din propozitiile acestui referat au mai fost exprimate vreodata). Vorbitorului unei limbi i se ofera folosirea corecta a unui numar redus de propozitii care il conduce la stapanirea responsiva si productiva a corectitudinii practicii care guverneaza un numar indefinit de mare de propozitii.

Ceea ce se intampla aici este o proiectare a intrebuintarii corecte de la putine propozitii actual exprimate la indefinit de multe propozitii potential exprimabile.

Ce se proiecteaza este folosirea corecta a componentelor subpropositionale: folosirea corecta a componentelor subpropositionale in care poate fi analizate si descompuse propozitiile actual exprimate determina folosirea corecta a combinatiilor ulterioare in propozitii noi.

“Comunitatea lingvistica determina folosirea corecta a unor propozitii, prin aceasta a cuvintelor implicate (involved), si astfel a tuturor celorlalte propozitii care pot fi exprimate folosind acele cuvinte.”^{xi}

De ce exista expresii propozitionale? Pentru ca altfel nu ar exista acte de vorbire si deci nu ar exista practica lingvistica. Expresiile propozitionale au rol pragmatic fundamental.

De ce exista expresii subpropositionale? Pentru ca proiectia sa poata avea loc. Expresiile subpropositionale au rol pragmatic derivat.

Compozitie si decompozitie

Schema explicativa a folosirii corecte a expresiilor subpropositionale e in doua etape, corespunzand (1) rolului decompozitional al expresiilor subpropositionale si (2) rolului compozitional al expresiilor subpropositionale:

INFERENTIALISMUL LUI BRANDOM

1. Stadiul decompozitional: propozitiile sunt analizate in componente subpropozitionale prin considerarea propozitiilor ca variante substitutionale (ca fiind aplicatii ale aceleiasi functii, in limbaj fregean).
2. Stadiul (re)compozitional: propozitii noi (cu interpretarea lor) sunt generate ca aplicatii ale unor functii familiare unor expresii substituibile familiare.

Caracterizari substitutionale

Doua propozitii au *acelasi potential pragmatic* daca in orice context exprimarea lor produce un act de vorbire cu aceeasi semnificatie pragmatica (aceeasi forta pragmatica) - substitutia propozitiilor conserva semnificatia pragmatica.

Doua expresii subpropozitionale apartin *aceleiasi categorii sintactice (gramaticale)* daca o propozitie care contine una din expresiile propozitionale nu poate fi transformata intr-o expresie ce nu e propozitie prin substituirea celeilalte in locul ei (substitutia conserva buna formare).

Doua expresii subpropozitionale din aceeasi categorie sintactica au *acelasi continut semantic* daca prin substitutia uneia in locul celeilalte intr-o propozitie, potentialul pragmatic al propozitiei ramane neschimbat (substitutia conserva potentialul pragmatic).

Roluri substitutionale

Atunci cand substitutia are loc prin inlocuirea unei expresii componente cu o noua expresie componenta in interiorul unei expresii compuse, pot fi puse in evidenta trei

feluri de ceea ce Bandom numeste roluri substitutionale ale expresiilor:

1. *substitutia pentru* – rolul compozitional al expresiei componente (un nou component sta pentru vechiul component intr-un compus;
2. *substitutia in* – rolul compozitional al expresiei compuse (expresia in care un component a fost inlocuit cu un nou component). Expresia initiala si expresia rezultata in urma substitutiei in sunt fiecare o *varianta substitutionala* a celeilalte;
3. *cadrul substitutional (restul)* – ceea ce au comun expresia initiala si varianta ei substitutionala.

Expresia *substituita in* este alcatuita din expresia *substituita pentru* si din *cadrul substitutional*.

Exemplu: substitutia prin care din expresia “ $p \rightarrow r$ ” obtinem expresia “ $q \rightarrow r$ ”.

1. *substitutia pentru*: expresia componenta “ q ” a fost *substituita pentru* expresia componenta “ p ”.
2. *substitutia in*: a avut loc o *substitutie in* expresia compusa “ $p \rightarrow r$ ” si a rezultat *varianta substitutionala* “ $q \rightarrow r$ ”
3. *cadrul substitutional*: poate fi notat “ $\alpha \rightarrow r$ ”, unde α marcheaza locul componentelor *substituite pentru*.

Rol de baza, rol derivat

Relatia “este o varianta substitutionala a” are loc intre doua expresii in care a avut loc o *substitutie in* si in care componentele au fost *substituite pentru*: atat expresiile compuse cat si componentele lor trebuie sa fi fost discernute inainte ca substitutia sa aiba loc. (Expresiile *substituite in*

(compuse) și *substituite pentru* (componente) sunt “materia primă a substitutiei”.^{xii}) Cadrul substitutional poate fi discernut doar în urma substitutiei (el este “produsul substitutiei”).

Cu o exprimare mai adecvată, *substitutia pentru* și *substitutia în* sunt roluri substitutionale de bază, iar *cadrul substitutional* este un rol substitutional derivat.

Predicate și termeni singulari (sintaxa)

Predicatele sunt cadre substitutionale propozitionale formate când termenii singulari sunt *substituiți pentru* în propozitii. În ce măsură este această caracteristică predicatelor și, mai ales, a termenilor singulari?

A fi cadru propozitional și, respectiv, expresie substituită pentru nu e suficient pentru caracterizarea completă a predicatelor și a termenilor singulari, pentru că putem substitui pentru și propozitii întregi, cadrele substitutionale fiind operatori propozitionali. E doar necesar.

Categorii de bază și categorii derivate.

Substitutie și înlocuire

Să observăm și că predicatele nu pot fi expresii asupra cărora să fie aplicabilă *substitutia pentru*. Cadrul propozitional nu este expresie decât într-un sens larg, este un tipar și nu o parte a unei propozitii; prin urmare nu este un constituent al propozitiei, ci un produs al analizei obținut prin identificarea variantelor substitutionale după ce unul sau mai mulți constituenți au fost substituiți pentru. De aceea, o

propozitie poate avea mai multe ocurente ale unor expresii ce pot fi substituite pentru, dar un singur cadru. In plus, fiind un rezultat al analizei, cadrul substitutional are aritate si locuri pentru argumente, ceea ce categoriile de baza nu au. (Categoriile de baza sunt cele substituite in sau pentru, cadrele sunt categorii derivate.)

Cadrul poate fi totusi inlocuit cu alt cadru si inlocuirea expresiilor derivate (cu precautiile tocmai mentionate) este similara substitutiei expresiilor de baza. Aceasta similitudine ingaduie definirea claselor de echivalenta sintactice.

Brandom numeste expresii in sens larg atat expresiile de baza cat si expresiile derivate si substitutie in sens larg atat substitutia expresiilor de baza cat si inlocuirea expresiilor derivate.

Inferente substitutionale

Inferenta substitutionala in sens strict este inferenta de la o propozitie la o varianta substitutionala a ei (propozitia initiala e premisa, varianta substitutionala e concluzia). Premisei i se aplica o *substitutie in*, iar un termen singular este *substituit pentru* pentru a obtine concluzia.

Exemplu: inferenta substitutionala de la “Benjamin Franklin a inventat lentilele bifocale” la “Primul director general al Postei Statelor Unite a inventat lentilele bifocale”.

Inferenta substitutionala angajeaza material termenul singular sau termenii singulari substituiti pentru. Inferenta substitutionala nu angajeaza material predicatul: corectitudinea inferentei nu este afectata de inlocuirea predicatului. Daca inferenta din exemplu e corecta, atunci inlocuind cadrul substitutional “ α a inventat lentilele

bifocale” cu “ α s-a plimbat” inferenta de la “Benjamin Franklin s-a plimbat” la “Primul director general al Postei Statelor Unite s-a plimbat” este corecta.

Inferenta substitutionala in sens larg se numeste si o inferenta obtinuta prin inlocuirea unui cadru substitutional intr-o propozitie data. Dar structura formala a inferentelor substitutionale care angajeaza material termeni singulari difera de structura formala a inferentelor substitutionale care angajeaza material predicate. Inferetele care angajeaza material termeni singulari sunt intotdeauna reversibile sau simetrice: daca inferenta de la “Benjamin Franklin s-a plimbat” la “Primul director general al Postei Statelor Unite s-a plimbat” e buna, atunci si inferenta de la “Primul director general al Postei Statelor Unite s-a plimbat” la “Benjamin Franklin s-a plimbat” e buna.

Inferentele care angajeaza material predicate pot fi asimetrice si toate predicatele sunt angajate material in inferente substitutionale asimetrice. De exemplu, generalizarea: inferenta de la “X este pisica” la “X este animal” e buna, in timp ce inferenta de la “X este animal” la “X este pisica” nu e buna.

Echivalenta si preordine

Prin natura sa, inferenta (orice inferenta) este reflexiva si tranzitiva: relatia inferentiala de la premisa la concluzie este preordine. Relatia inferentiala nu este, in general, simetrica.

Inferentele substitutionale care angajeaza (involve) termeni singulari sunt intotdeauna simetrice: relatia inferentiala substitutionala angajand termeni singulari este reflexiva, simetrica si tranzitiva, adica este o echivalenta.

Putem vorbi de clasele de echivalenta ale propozitiilor modulo relatia inferentiala angajand termeni singulari.

Inferentele substitutionale predicative pot fi inasa asimetrice, asa incat, in cazul lor, relatia inferentiala substitutionala ramane doar preordine si nu echivalenta. Asimetria inferentei substitutionale are loc intotdeauna cand predicatul este inlocuit cu unul mai slab (mai general).

Ceea ce termenii singulari poseda, iar predicatele nu, sunt criteriile de identitate specifice echivalentei.

“Pentru a introduce un termen singular intr-un limbaj trebuie sa specificam nu doar criteriile de aplicare, ci si criteriile de identitate, precizand care sunt expresiile substituibile lui. Fiecare membru al unei astfel de clase de echivalenta furnizeaza, simetric si indiferent, atat conditii suficiente pentru aplicarea corecta, cat si consecintele necesare ale aplicarii pentru toate expresiile clasei.”^{xiii}

Explicitate, angajamentele materiale substitutionale care guverneaza folosirea termenilor singulari iau forma enunthurilor de identitate: “Benjamin Franklin este (=) inventatorul lentilelor bifocale”. Termenii singulari se impart (se factorizeaza) in clase de echivalenta, clase de echivalenta ce corespund obiectelor: termenii singulari ai unei clase sunt nume ale aceluiasi obiect.

Inferentele substitutionale care inlocuiesc un predicat cu predicate mai slabe (mai generale) fac parte din continutul (caracterizat inferential) al expresiei predicative. Explicitate, angajamentele materiale substitutionale de acest fel iau forma conditionalelor cuantificate universal: “Orice pisica e animal” sau, cu exemplul lui Brandom, “Orice se plimba, se misca”^{xiv}. Pentru predicate simetria nu are loc. Relatia lor inferentiala e doar reflexiva si tranzitiva, adica preordine. Factorizarea nu e posibila.

(Brandom foloseste explicit notiunea de echivalenta si pe aceea de clasa de echivalenta, nu inasa si pe cea, evident mai neinteresanta, de preordine.)

Angajamente substitutional-inferentiale materiale simple (SMSIC)

O inferenta materiala particulara are o semnificatie substitutional-inferentiala generala, adica este o instantiere a unui tipar general. Un angajament substitutional-inferential material simplu (SMSIC, in prescurtarea din engleza folosita de Brandom pentru simple material substitution-inferential commitment) privitor la doua expresii substituie pentru determina corectitudinea unui mare numar de inferente materiale substitutionale care au loc intr-o multime de propozitii substituie in si intr-o multime de cadre substitutionale propozitionale.

Notiunea de angajament substitutional inferential simplu este mai simpla decat ar lasa o definitie sa se creada, asa ca vom da un exemplu (preluat de la Brandom).

Angajamentul pentru inferenta de la propozitia “Inventatorul lentilelor bifocale a scris despre electricitate” la propozitia “Primul director general al Postei Statelor Unite a scris despre electricitate” se datoreaza angajamentului substitutional-inferential material simplu (SMSIC) ca termenul singular “inventatorul lentilelor bifocale” poate fi inlocuit pretutindenii cu termenul “primul director general al Postei Statelor Unite”. Acest angajament este o parte a continutului pe care il asociez termenului “inventatorul lentilelor bifocale”, pentru ca el determina o multime de inferente materiale (de la “inventatorul lentilelor bifocale e tipograf” la “primul director general al Postei Statelor Unite e

tipograf”, de la “inventatorul lentilelor bifocale vorbeste frantuzeste” la “primul director general al Postei Statelor Unite vorbeste frantuzeste” – si multe altele asemenea lor).

O observatie importanta. Nu tuturor ocurentelor expresiei “inventatorul lentilelor bifocale” li se poate determina astfel semnificatia inferentiala substitutionala. De exemplu, in contexte intensionale (oblice, indirecte): inferenta substitutionala de la “Actualul director general al Postei Statelor Unite crede ca primul director general al Postei Statelor Unite a fost tipograf” la “Actualul director general al Postei Statelor Unite crede ca inventatorul lentilelor bifocale a fost tipograf” nu e buna.

Predicate si termeni singulari (sintaxa si semantica)

Acum putem caracteriza complet predicatele si termenii singulari:

Termenii singulari sunt expresii care, din punct de vedere sintactic, pot fi substituie pentru, iar din punct de vedere semantic au semnificatie substitutional-inferentiala simetrica.

Predicatele sunt expresii care, din punct de vedere sintactic, sunt cadre propozitionale substitutionale, iar din punct de vedere semantic, au semnificatie substitutional-inferentiala asimetrica.

De ce exista termeni singulari?

Daca un limbaj are resurse inferentiale suficient de bogate ca sa contina conditionale si negatii, atunci trebuie sa aiba termeni singulari. Iata demonstratia lui Brandom

INFERENTIALISMUL LUI BRANDOM

pentru acest rezultat surprinzator, minimal formalizata pentru concizie si claritate.

Fie a, b expresii substituibile pentru.

Definitii.

1. *Un SMSIC (simple material substitution-inferential commitment, angajament substitutional-inferential material simplu) este un angajament ca, pentru orice cadru $P\alpha$, inferenta de la P_a la P_b este buna.*
2. *Un SMSIC este asimetric daca exista un cadru $P\alpha$ astfel incat inferenta de la P_b la P_a nu e buna.*
3. *Un SMSIC este simetric daca pentru orice cadru $P\alpha$ inferenta de la P_b la P_a este buna.*
4. *$P\alpha$ si $P'\alpha$ sunt cadre complementare daca, pentru orice a, b, inferenta de la P_a la P_b este buna daca si numai daca inferenta de la P'_b la P'_a este buna.*

Observatie. Un cadru $P\alpha$ poate avea mai multe cadre complementare. De exemplu:

- a. $P'\alpha = P\alpha \rightarrow r$
- b. $P'\alpha = \sim P\alpha$

Teorema. Daca un limbaj este astfel incat orice cadru $P\alpha$ are (cel putin un) cadru complementar $P'\alpha$, atunci orice SMSIC este simetric.

Demonstratie. Fie SMSIC ca pentru orice cadru $P\alpha$, inferenta de la P_a la P_b este buna. Fie cadrul $P'\alpha$ complementar cadrului $P\alpha$. $P'\alpha$ fiind cadru, inferenta de la P'_a la P'_b este, conform asumptiei, buna. Dar fiindca $P\alpha$ si $P'\alpha$ sunt complementare, inferenta de la P_b la P_a este buna. QED.

Teorema de mai sus ne spune ca un limbaj care are conditional si negatie nu poate avea expresii substituite pentru cu semnificatie inferential substitutionala asimetrica.

Cum cadrele propozitionale nu pot avea semnificatie simetrica (un limbaj cu toate inferentele simetrice e de

neconceput), caracterizarea sintactica si semantica din capitolul anterior e legitima si completa (poate servi de definitie).

Limbaje logice si prelogice (despre cimpanzei si delfini)

Vorbim despre lume in termeni de obiecte si proprietati pentru ca in limbajul nostru inferential articulata trebuie sa avem termeni singulari (daca avem conditionale si negatii). Iar termenii singulari sunt impartiti in clase de echivalenta, termenii unei clase sunt numele unui obiect. Brandom jubileaza:

“A intreba de ce exista termeni singulari este un mod de a intreba de ce exista obiecte. Ce straniu si minunat ca raspunsul la ambele intrebari se dovedeste a fi: Pentru ca e atat de important sa avem ceva a carui semnificatie sa fie cea a conditionalului!”^{xv}

“Linia dintre limbajele logice si cele prelogice este in orice caz destul de importanta pentru ca cercetatorii care investigheaza ce fel de limbaje pot invata cimpanzeii si delfinii sa faca bine sa nu-i mai invete cateva sute de termeni si predicate in plus, ci sa incerce sa-i invete folosirea conditionalelor si a cuantificatorilor.”^{xvi}

INFERENCEALISM NORMATIV

Atribuire implicita si atribuire explicita

In jocul cererii si ofertei de argumente, vorbitorul si auditoriul tin scorul (expresia lui Brandom) opiniilor si

INFERENTIALISMUL LUI BRANDOM

angajamentelor. Opiniile (beliefs) și angajamentele sunt atribuite actorilor acestui joc în mod implicit, prin însăși practicarea jocului, și atunci avem de-a face cu o atitudine practică (ceva ce se face). Atribuirea implicită poate fi însă explicitată în forma unei afirmații (ceea ce se face este explicitat prin ceea ce se spune).

În limba engleză, termenii folosiți sunt “attribute” pentru atribuire implicită și “ascribe” pentru atribuire implicită.

Explicitarea se face cu ajutorul locuțiunilor de atribuire a atitudinilor propozitionale (de exemplu “crede”). Atitudinea propozitională are conținut propozitional, iar conținutul propozitional (inferențial, desigur) se explicitează paradigmatic prin condițional.

Paradigma genului ‘vocabular care explicitează’, caruia locuțiunile de atribuire a atitudinilor propozitionale îi sunt o specie, este *conditionalul*. Condiționalul explicitează în calitate de conținut al unei afirmații, asadar a ceva ce se poate spune, adoptarea unei inferențe – atitudine care se poate manifesta altminteri doar prin ceea ce se face.”^{xvii}

“Vocabularul atributiv (‘crede’, ‘afirma’) explicitează *atribuirea implicită* a angajamentelor doxastice în forma conținuturilor unor afirmații.”^{xviii}

De dicto, de re

Orice atribuire a unei atitudini propozitionale poate fi explicitată sub forma

S spune despre t ca $\phi(t)$.

Partea introdusă cu prepoziția “despre” este porțiunea *de re* a afirmației, iar t este obiectul (*res*). Partea introdusă cu

conjunctia (gramaticala) “ca” este portiunea *de dicto* a afirmatiei, iar $\varphi(t)$ este *dictum*-ul.

Pentru inferentialim, primordiala si neproblematica este atribuirea *de dicto*. Este neproblematica pentru ca e o propozitie. Este primordiala pentru ca atribuirea *de re* se formeaza (sintactic) din atribuirea *de dicto* prin exportarea unui termen singular din clauza introdusa prin “ca”. Presupunand ca intelegem atribuirea *de dicto*, sa explicam atribuirea *de re*.

Atribuirea angajamentelor

Atribuirea doxastica intervine intr-un joc cu doi actori: atribuitorul (ascriber) si tinta (target). Atribuitorul este cel ce afirma “S spune (sau crede, etc) despre t ca $\varphi(t)$ ”. Tinta este S. Afirmand ceea ce afirma, atribuitorul atribuie tintei angajamentul la clauza *de dicto*, $\varphi(t)$. Totodata, atribuitorul subscrie angajamentului ca tinta vorbeste despre t, prin clauza *de re*.

“Cel ce exprima o afirmatie atributiva de forma

S crede (sau se angajeaza la afirmatia) ca $\varphi(t)$

face doua lucruri, adoptand doua feluri de atitudine deontica: atribuie un angajament doxastic fata de $\varphi(t)$ si subscrie la un alt angajament doxastic, anume la angajamentul fata de atribuire. Rolul explicitativ al locutiunilor atributive inseamna ca continutul angajamentului la care cineva subscrie trebuie inteles in termenii a ceea ce el face atribuind primul angajament.”^{xix}

INFERENTIALISMUL LUI BRANDOM

“Funcția expresivă a atribuirilor *de re* a atitudinii propozitionale este să expliciteze care aspecte a ceea ce se spune exprimă angajamente *atribuite* și care exprimă angajamente *subscrise*.”^{xx}

Asadar:

Partea *de dicto* (după “ca”) este o expresie angajamentului atribuit de atributorintei.

Partea *de re* (după “despre”) este o expresie a angajamentului la care atributorul subscrie.

Reprezentarea

Pentru ca trebuie să se țină scorul angajamentelor în jocul atribuirii, a apărut dispozitivul lingvistic al atribuirii *de re*. Pentru ca el să funcționeze simplu, fără dificultate, din atribuirea *de re* emerge reprezentarea: vorbitorul și auditoriul sau se referă la ceva.

Adevărul

În jocul angajamentelor, cel ce spune că o afirmație e adevărată nu face decât să expliciteze faptul că subscrie la angajamentul pe care afirmația îl presupune.

NOTA ISTORICĂ

Brandom consideră că inferentialismul are rădăcini istorice prestigioase. Antecedentele sale sunt Kant, în ce privește anterioritatea propoziției, rationalismul modern (Leibniz și Spinoza, nu Descartes) în ce privește

fundamentarea reprezentării pe “ordinea și conexiunea ideilor” (Spinoza citat de Brandom)^{xxi}, Sellars și Hegel în ce privește articularea inferențială a rapoartelor neinferențiale.

Cele mai multe referiri istorice le face Brandom la Frege, a cărui scriere conceptuală este văzută ca “limbaj formal pentru codificarea explicită a conținuturilor conceptuale”.

Modul de definire a conectivelor logice de către Gentzen, prin reguli de introducere și reguli de eliminare, interpretat de Dummett ca paradigma a introducerii și eliminării unui concept în limbaj, este considerat de Brandom ca precursorul istoric al concepției sale despre concept.

Brandom mai face referiri la Quine și la Davidson, de cele mai multe ori critice.

RECEPTAREA INFERENTIALISMULUI

Semantica

Ernest LePore, în Brandom’s Burdens..., se așază în poziția rationalista respinsă de Brandom: cartezianismul semantic. Din punctul său de vedere, reprezentarea trebuie să fie fundamentul construcției semantice, și modul clasic de a construi teoretic conținuturile semantice, pornind de la interpretarea conceptelor și apoi, prin compoziționalitate, trecând la propoziții și la expresii suprapropoziționale este singurul legitim.

LePore este de acord că identitatea rolului inferențial a două expresii este o condiție suficientă pentru identitatea conținutului lor. Dar aceasta nu înseamnă că e determinat inferențial însuși conținutul. Dimpotrivă, conținutul

INFERENTIALISMUL LUI BRANDOM

conceptual este determinat de acele inferente pe care Kant și Frege le numesc analitice și care, la rândul lor, sunt determinate de înțelesul conceptului.

“Deoarece analiticitatea este *adevar* în virtutea *intelesului*, aceasta face ca aceste proprietăți semantice ale unui concept să fie anterioare rolului său inferențial. La urma urmelor, Kant și Frege erau buni cartezieni semantici. (Ca să nu mai pomenim că erau buni platonicieni semantici.)”^{xxii}

LePore consideră că o teorie a conținutului trebuie să răspundă la două întrebări.

Prima întrebare: care inferente sunt datatoare de înțeles (meaning-constitutive)? Răspunsul inferențialist că inferențele datatoare de înțeles sunt cele materiale sau o parte din ele este respins de LePore prin respingerea exemplorilor lui Brandom. Unul din ele este că inferența materială de la “Vedem fulgerul” la “Vom auzi tunetul” este constitutivă înțelesului conceptelor de fulger și tunet.

Dar:

“Dar numai Dumnezeu poate decide că fulgerul va fi urmat de tunet. Că tunetul urmează fulgerului nu are nimic de a face cu inferențele pe care eu, societatea mea sau experții în care mă încred le iau drept (cu termenul lui Brandom) corecte (apropiate). Fulgerul urmează tunetului nu din pricina că așa jucăm noi jocul de limbaj, ci din pricina legilor meteorologiei. Desigur, ce inferente sunt *material* bune depinde de cum e lumea; *și, cu siguranță, suntem în mod arbitrar neștiutori cum e lumea.*”^{xxiii}

A doua întrebare: cum explicăm compoziționalitatea înțelesului? Pentru inferențialist, data fiind anterioritatea propoziției, trebuie explicat înțelesul expresiilor subpropoziționale, în particular a termenilor singulari.

Definirea clasei lor sintactice prin clasa de echivalenta ii pare lui LePore un esec:

“Deoarece oricum aceasta e o notiune de categorie gramaticala generala, nu vedem cum ne ajuta la problema izolarii categoriei gramaticale particulare careia ii apartin termenii singulari.”^{xxiv}

Chiar si asa, LePore da exemple de inferente asimetrice care angajeaza (involve) termeni singulari: “Parintele a fost la Magdalen” implica “Parintele a fost la Oxford”, dar nu si invers.^{xxv}

Atribuirea de re este incorect prezentata, sustine LePore cu urmatorul exemplu: John afirma ca “Bill crede ca actualul rege al Frantei e plictisit”. Lectura de re a acestei propozitii nu poate fi reconstruita, cum face Brandom, prin atribuirea unui angajament lui John fata de actualul rege al Frantei.^{xxvi}

Argumentele lui LePore sunt convingatoare. Nu cunosc o replica a lui Brandom. Nu imi imaginez decat raspunsul la o singura chestiune: s-ar putea ca exemplul cu parintele sa fie neconcludent, pentru ca, de fapt, “ α a fost la Magdalen” si “ α a fost la Oxford” sunt cadre propozitionale si nu termeni singulari (termenii singulari sunt inclusi in cadru). Dar LePore are si alte exemple si poate ca acestea sunt mai greu de respins.

Exista si un argument de autoritate care da greutate criticii liu LePore: e coordonatorul unei prestigioase culegeri de texte despre continutul semantic^{xxvii}.

Pragmatica

Pe terenul pragmaticei lingvistice, Brandom se intalneste cu Jürgen Habermas.

INFERENTIALISMUL LUI BRANDOM

“Teoria rationalitatii [comunicative a lui Habermas] emerge dintr-o pragmatica universala sau ‘formala’, o teorie a actelor de vorbire bazata pe explicitarea regulilor si normelor competentei de a comunica in interactiunea lingvistica.” (James Bohman, in Audi, 1999)

Habermas a dedicat un capitol din cartea sa *Wahrheit und Rechtfertigung* (Frankfurt, 1999) pragmaticii normative a lui Brandom, iar Brandom i-a raspuns in *The European Journal of Philosophy*.

BIBLIOGRAFIE

Audi, R. (ed.), 1999. *The Cambridge Dictionary of Philosophy*, Cambridge: Cambridge University Press.

[ME] Brandom, Robert, 1994 – *Making it explicit*, Cambridge, MA: Harvard University Press

Brandom, Robert, 1994a – “*Unsuccessful Semantics*”, *Analysis*. 54.3, pp. 175-178

[AR] Brandom, Robert, 2000 – *Articulating Reasons: An Introduction to Inferentialism*, Cambridge, MA: Harvard University Press

Brandom, Robert, 2000a – “*A Reply to Habermas*”, *European Journal of Philosophy*. 2000, pp. 356-365

LePore, Ernest (ed.), 1986, *Truth and Interpretation*, Oxford: Blackwell

LePore, Ernest – *Brandom’s burdens. A review of Robert B. Brandom Articulating Reasons*, <http://rucss.rutgers.edu/faculty/lepore/Antho-brandom.pdf>

McDowell, 1997 – “*Brandom on Representation and Inference*”, *Philosophy and Phenomenological Research*

Rosenberg, J. F., 1997– “*Brandom’s Making It Explicit: A First Encounter*”, *Philosophy and Phenomenological Research*. pp. 179-187

Sanford, David H., 1999. “*Inference*”, in Audi, 1999, p. 426b-427b.

NOTES

ⁱ AR, p. 173

ⁱⁱ AR, p. 125

ⁱⁱⁱ ME, p.145

^{iv} Sanford, 1999

^v AR, p. 125

^{vi} AR, p. 13

^{vii} AR, p. 53.

^{viii} AR, pp. 15, 16.

^{ix} AR, p. 70.

^x ME, p. 426

^{xi} AR, p. 128.

^{xii} AR, p. 131.

^{xiii} AR, pp. 135, 136.

^{xiv} AR, p. 136.

^{xv} AR, p. 155.

^{xvi} AR, nota 21, p. 217.

^{xvii} AR, p. 175.

INFERENTIALISMUL LUI BRANDOM

---

xviii AR, p. 175.

xix AR, p.176.

xx AR, p. 177.

xxi AR, p. 45.

xxii LePore, p. 3.

xxiii LePore, p. 5.

xxiv LePore, p. 8.

xxv LePore, p. 10.

xxvi LePore, p. 12.

xxvii LePore, 1986